

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 7.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПАСИВНИХ ФІЛЬТРІВ ТИПУ К

Мета роботи: дослідити амплітудно-частотні, фазо-частотні і передаточні характеристики фільтрів типу К.

КОРОТКІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

1. Граничні частоти смуги прозорості фільтра. Електричний фільтр являє собою пасивний чотириполюсник, який пропускає певну смугу частот з малим згасанням; за межами цієї смуги частот згасання велике.

Смуга частот, при якій згасання мале, називається смугою прозорості фільтра.

Звичайно фільтри будують за симетричною Т-, або П-подібною схемою, рис.1 а,б.

Позначення, що приведені на схемах, дають можливість встановити єдині кількісні співвідношення, справедливі для будь-якої схеми фільтра. Фільтри типу К задовольняють умови: $\underline{Z}_2 = L/C = \rho^2$, тобто $\underline{Z}_1$ і $\underline{Z}_2$ – реактивні опори різних знаків.

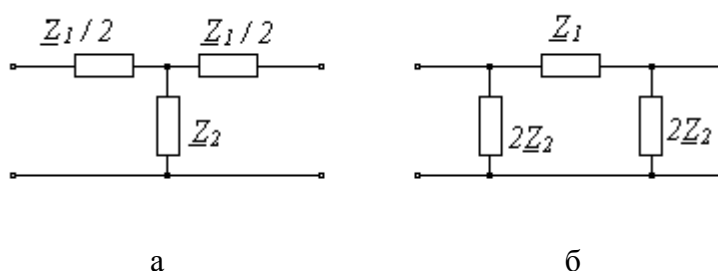

Рис.1

Нехай фільтр, навантажений на опір, дорівнює характеристичному ($Z_n = Z_o$). У випадку симетричного чотириполюсника $\underline{Y}_{gx} = \underline{Y}_{gux}$, $Z_0 = \sqrt{\underline{A}_{12} \underline{A}_{21}}$, де $\underline{A}_{12}$ і $\underline{A}_{21}$ – параметри чотириполюсника. У випадку погодженого навантаження відношення напруг на вході і виході:

$$\dot{U}_1 / \dot{U}_2 = U_1 e^{j\varphi_1} / U_2 e^{j\varphi_2} = m e^{j\beta} = e^\gamma, \quad (1)$$

де $m = U_1 / U_2$ – коефіцієнт трансформації, $\beta = \varphi_1 - \varphi_2$ – коефіцієнт фази, $\gamma = \alpha + j\beta$ – постійна передачі чотириполюсника. Для схеми (рис.1)

$$Ch\gamma = 1 + \underline{Z}_1 / 2\underline{Z}_2 \quad (2)$$

З визначення смуги прозорості і рівняння (2) слідує, що опори $\underline{Z}_1$ і $\underline{Z}_2$ повинні задовольняти нерівності $-1 \leq \underline{Z}_1 / 4\underline{Z}_2 \leq 0$, або якщо $\underline{Z}_1$ і $\underline{Z}_2$ вважати реактивними

$$-1 \leq X_1 / 4X_2 \leq 0, \quad (3)$$

тобто X_1 і X_2 повинні бути різних знаків і $|X_1| < |4X_2|$.

Граничні частоти f_1 і f_2 , згідно (3), визначаються з рівнянь:

$$X_1(f_1) / 4X_2(f_1) = -1 \quad (4)$$

$$X_1(f_2) / 4X_2(f_2) = 0 \quad (5)$$

Граничні частоти можна визначати при експериментальному дослідженні фільтра. З досліду холостого ходу ($Z_n = \infty$) знаходять залежність $K_{xx} = F(f)$, де $K_{xx} = U_2 / U_1$ – коефіцієнт передачі фільтра при холостому ході. Ті частоти, для яких $K_{xx} > 1$, лежать у смузі прозорості, а частоти, для яких $K_{xx} = 1$, є граничними.

2. Частотні характеристики фільтра. Частотними характеристиками фільтра є залежності коефіцієнта згасання $\alpha = \ln U_1 / U_2$ і фази β від частоти.

У смузі прозорості фільтра згасання $\alpha = 0$. А тому частотна характеристика зливається з віссю частот. У смузі непрозорості з (2)

$$\operatorname{Ch} \alpha = \left| 1 + \frac{Z_1}{2Z_2} \right|, \quad (6)$$

що являє собою рівняння амплітудно-частотної характеристики (АЧХ) у смузі прозорості. Для смуги прозорості з (2) отримуємо рівняння фазо-частотної характеристики (ФЧХ).

$$\beta = \arccos \left| 1 + \frac{Z_1}{2Z_2} \right| \quad (7)$$

У смузі непрозорості, якщо $\frac{Z_1}{4Z_2} > 0$, то $\beta = 0$, якщо ж $\frac{Z_1}{4Z_2} < -1$, то $\beta = \pi$.

3. Фільтр нижніх частот (ФНЧ). Т-подібну схему ФНЧ подано на рис.2, а її частотні характеристики – на рис.3 а, б. Із збільшенням частоти зростає опір послідовних віток ($X_L = \omega L$) і зменшується опір паралельної вітки ($X_C = 1/\omega C$), що погіршує умови проходження сигналу через фільтр.

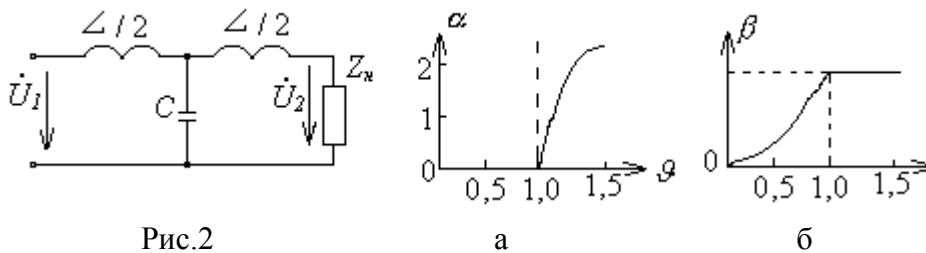

Рис.2

а

Рис.3

б

З рівнянь (4) і (5) стосовно до схеми (рис.2) граничні частоти дорівнюють

$$F_1 = 0; f_2 = 1/\pi \sqrt{LC}. \quad (8)$$

Для смуги непрозорості з рівняння (6) і схеми (рис.2)

$$\alpha = \operatorname{Arch} (1-2g^2), \quad (9)$$

де $g = f/f_2$. Нехай $|1 - 2g^2| = X$. Тоді

$$\alpha = \operatorname{Arch} X = \pm \ln \left| X + \sqrt{X^2 - 1} \right| \quad (X \geq 1). \quad (10)$$

Модуль коефіцієнта передачі

$$K = e^{-\alpha} = F(g) \quad (11)$$

ФЧХ згідно з (7)

$$\beta = \arccos (1-2g^2). \quad (12)$$

У смузі непрозорості $\beta = \pi$, оскільки $X_1 / 4X_2 < -1$.

Характеристичний опір ФНЧ

$$Z_{от} = \rho \sqrt{1 - g^2}, \quad \rho = \sqrt{L/C}. \quad (13)$$

Як слідує з (13), $Z_{от}$ і за характером і величиною залежить від частоти. Отже, для повного узгодження для кожної частоти потрібно підібрати свій опір навантаження. Одним з кращих наближень до узгодженої роботи є навантаження фільтра на опір $R_n = \rho$. У реальних умовах $R_n \neq \rho$, а тому частотні характеристики фільтра відрізняються від тих, які мали б місце при умові повної узгодженості.

4. Фільтри верхніх частот (ФВЧ). П-подібна схема ФВЧ подана на рис.4, а його частотні характеристики на рис.5 а,б. Із зменшенням частоти збільшується опір послідовної вітки ($X_c = 1/\omega c$) і зменшується опір паралельних віток ($X_L = \omega L$); що погіршує умови проходження сигналу через фільтр.

Зрівнянь (4) і (5) граничні частоти

$$f'_1 = 1/4\pi\sqrt{Lc} ; f'_2 = \infty . \quad (14)$$

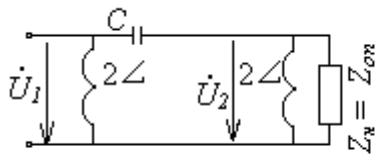

Рис.4

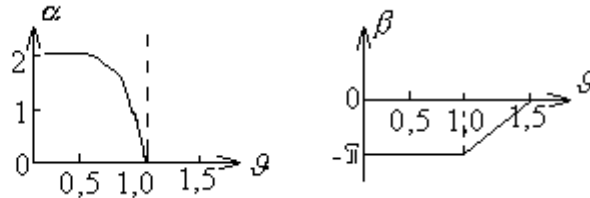

Рис.5

Характеристичний опір

$$Z_{оп} = \pm \rho / \sqrt{1 - 1/g^2} . \quad (15)$$

У смузі непрозорості рівняння АЧХ на підставі (6)

$$\alpha = Arch \left| 1 - 2/g^2 \right| \quad (16)$$

У смузі прозорості рівняння ФЧХ на підставі (7)

$$\beta = arccos \left| 1 - 2/g^2 \right| . \quad (17)$$

Достатнім наближенням до режиму узгодження є рівність $R_n = \rho$.

5. Смуговий фільтр (СФ). Т- подібна схема СФ подана на рис.6, а його частотні характеристики на рис.7 а,б. Звичайно $1/2\pi\sqrt{L_1 C_1} = 1/2\pi\sqrt{L_2 C_2} = f_0$.

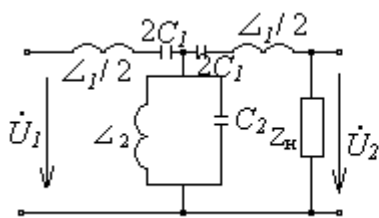

Рис.6

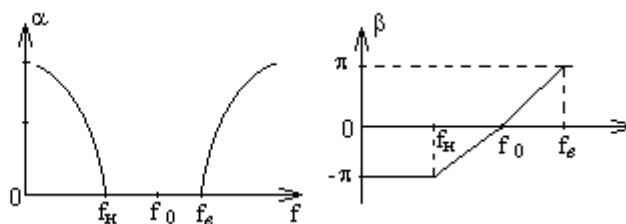

Рис.7

Розглянемо роботу СФ при холостому ході ($Z_n = \infty$). На частоті f_0 обидві послідовні вітки мають опір, який дорівнює нулю ($\omega_0 L_1 - 1/\omega_0 C_1 = 0$), а паралельні вітки – нескінченно великий опір (рис.8). А тому $K_{хх} = 1$ ($\alpha = 0$).

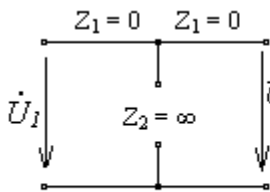

Рис.8

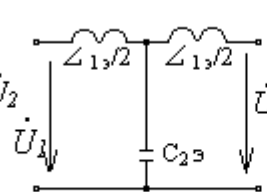

Рис.9

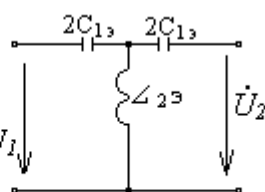

Рис.10

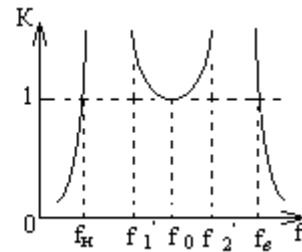

Рис.11

На частотах $f > f_0$ послідовні контури ведуть себе як індуктивні опори, а паралельний контур – як ємнісний опір (рис.9). Еквівалентна схема подібна схемі ФНЧ. Це значить, що фільтр буде мати смугу прозорості для всіх частот від f_0 до деякої граничної частоти f_e (рис.11). Сплеск частотної характеристики на частоті f'_2 обумовлений послідовним резонансом контуру $L_{13} / 2C_{23}$.

Якщо $f < f_0$ послідовні вітки ведуть себе як ємності, а паралельний контур – як індуктивність (рис.10) – маємо ФВЧ. В діапазоні частот від f_H до f_0 коефіцієнт передачі $K_{xx} > 1$.

На частоті f'_1 , що відповідає резонансу в послідовному контурі $2C_{13}, L_{23}$ спостерігається другий сплеск K_{xx} (рис.11).

З розв'язання рівняння (5) для схеми (рис.6), знаходимо граничні частоти СФ:

$$f_H = f_0 \sqrt{n^2 + 1 - n}; \quad (18)$$

$$f_e = f_0 \sqrt{n^2 + 1 + n}; \quad (19)$$

$$\text{де } n^2 = L_2 / L_1 = C_1 / C_2.$$

У режимі узгодження СФ володіє частотними характеристиками, рівняння яких можна знайти з (6) і (7):

$$\alpha = \text{Arch} \left| 1 - C_2 / 2C_1 \left(f / f_0 - f_0 / f \right)^2 \right|; \quad (20)$$

$$\beta = \arccos \left| -C^2 / 2C_1 \left(f / f_0 - f_0 / f \right)^2 \right|; \quad (21)$$

Характеристичний опір СФ

$$Z_{om} = \sqrt{L_1 / C_1} \cdot \sqrt{1 - C_2 / 4C_1 \left(f / f_0 - f_0 / f \right)^2}. \quad (22)$$

В області частот, що примикає до частоти f_0 , Z_{om} мало змінюється з частотою і наближено дорівнює $Z_{om} \approx \sqrt{4 / C_2}$.

Контрольні запитання

1. Поясніть принцип дії ФНЧ і його АЧХ.
2. Поясніть принцип дії ФВЧ і його АЧХ.
3. Поясніть принцип дії СФ і його АЧХ.
4. Як експериментально визначити граничні частоти фільтра?
5. Як впливає на АЧХ і ФЧХ фільтрів опір втрат індуктивних котушок?
6. Покажіть, що ФНЧ (рис.2) і ФВЧ (рис.4) є фільтрами типу К.
7. Які умови погодження фільтрів?
8. Як визначається постійна передачі фільтра?

Домашнє завдання

1. Вивчити короткі теоретичні відомості про пасивні фільтри типу К.
2. Дайте відповіді на контрольні питання в письмовій формі.
3. Для Т-подібної схеми ФНЧ і П-подібної схеми ФВЧ розрахувати граничні частоти, якщо для обох фільтрів параметри елементів однакові: $L = 15,9 \cdot 10^{-3} \text{ Гн}$, а ємності С вибираються згідно з таблицею варіантів завдань.
4. Для Т-подібної схеми СФ розрахувати граничні частоти f_n і f_g , якщо $L_1 = 15,9 \cdot 10^{-3} \text{ Гн}$, $C_1 = 10^{-9} \text{ ф}$, $L_2 = 11 \cdot 10^{-3} \text{ Гн}$, $C_2 = 1,45 \cdot 10^{-9} \text{ ф}$.

№ варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
С, мкф	0,02	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,09	0,1	0,15	0,2

Лабораторне завдання

1. Ознайомитись з макетом фільтрів і приладами, що використовуються в роботі: фазометром, генератором ГЗ-34, мілівольтметром ВЗ-38, магазином ємностей
2. Зібрати схему вимірювань для дослідження ФНЧ (рис.12). Перемикач роду фільтра поставити в положення «ФНЧ». За допомогою магазину конденсаторів встановити величину ємності вашого варіанту завдання. Опір навантаження відключити ($R_n = \infty$, режим холостого ходу). Увімкнути прилади для прогріву.

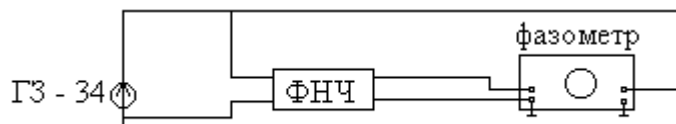

Рис.12

3. Зняти залежність $K_{xx} = F(f)$. Частоту змінювати у межах $f_1 < f \leq 1,5 f_2$.
4. Побудувати графік отриманої залежності і з нього визначити граничні частоти. Порівняти дані експерименту з розрахунком.
5. Навантажити фільтр на опір навантаження, що відповідає кращому наближенню до узгодженої роботи. Зняти залежності: а) $K = F(f)$, б) $\beta = F(f)$.
6. Побудувати графіки знятих залежностей. Зробити висновки з співставлення розрахункових і експериментальних даних.
7. Перемикач роду фільтра поставити в положення «ФВЧ». Для П-подібної схеми ФВЧ при тих же параметрах елементів, що і для ФНЧ, повторити пункти 3,4,5,6.
8. Перемикач роду фільтра поставити в положення «СФ». Повторити пункти 3,4,5,6.
9. У звіті привести: розрахунки, схеми вимірювань, графіки і висновки про отримані результати.

Список літератури

1. Попов В.П. Основы теории цепей.-М.: Высш. шк. 1985. – 496 с.
2. Зернов Н.В., Карпов В.Г. Теория радиотехнических цепей.-Л.: 1972.- 816 с.